

RENUNȚAREA DE BUNĂVOIE LA SĂVÂRȘIREA INFRAȚIUNII: UNELE PROPUNERI DE LEGE FERENDA

Liubovi BRÎNZA

Judecătoria sect. Centru, mun. Chișinău

Scopul cercetării întreprinse constă în crearea unui fundament științific clar și argumentat al categoriei de renunțare de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii menit să compatibilizeze legea penală cu practica de aplicare a normelor de drept. Acest scop este obținut prin realizarea următoarelor obiective: cercetarea opiniilor doctrinare expuse de către oamenii de știință pe fundalul infracțiunilor neconsumate și a cauzelor de liberare de la răspundere penală; examinarea detaliată a naturii juridice, precum și evidențierea semnelor renunțării benevole; analiza normei juridico-penale prevăzute la art.56 CP RM; analiza anexelor expuse în articolele Părții Speciale în care se conțin normele speciale privind renunțarea benevolă la săvârșirea infracțiunii. În rezultatul studiului întreprins s-a clarificat natura juridică a renunțării benevole la săvârșirea infracțiunii; au fost definite semnele renunțării benevole; au fost înlăturate divergențele doctrinare existente în domeniul cercetării științifice a faptelor neconsumate, precum și a cauzelor de liberare de la răspundere penală; sunt propuse spre utilizare unele concepte doctrinare noi; este argumentată necesitatea modificării legii penale în așa mod, încât să asigure interpretarea și aplicarea corectă a legii penale.

Cuvinte-cheie: *renunțare de bunăvoie, încetare voluntară, faptă infracțională neconsumată, faptă infracțională întreruptă, caracter definitiv al renunțării, caracter subiectiv al deciziei, căință sinceră.*

THE ABANDONMENT DEFENCE TO CRIMINAL ATTEMPT: THE PROPOSALS DE LEGE FERENDA

The purpose of the present research consists in the creation of clear and convinced scientific basis of the abandonment defence to criminal attempt which is directed to the best correlation between the Substantive Criminal Law and the practice of application of legal norms. The identified scope is obtained by means of the following objectives: investigation of the dogmatic points of view formulated by the scientific workers concerning the unconsumed crimes and defences to criminal liability, detailed explanation of the legal nature as well as identification of the basic items of the abandonment defence; the analysis of the criminal legal norm provided in the article 56 of the Criminal Code of the Republic of Moldova; studying of the appendix exposed in the articles of the Special part of the Criminal code where the special norms concerning the abandonment defence are contained. As a result, the legal essence of the abandonment defence to criminal attempt was clarified; items of the abandonment defence were identified; the scientific discrepancies regarding the unconsumed crime and the defences to criminal liability were solved; several new scientific concepts were proposed for their further utilization; the necessity of Substantive Criminal Law amendment was proved in order to ensure the best interpretation and correct application of the Criminal Law.

Keywords: *the voluntary abandonment of crime, unconsumed criminal offence, interrupted criminal offence, the definite character of the abandonment, the subjective character of the decision, repentance in time.*

În teoria dreptului penal tradițional o atenție specială este acordată cercetării problemelor privind etapele activității infracționale, precum și formelor neconsumate ale infracțiunii. Totodată, practica de aplicare a legii penale ne mărturisește în mod cert și indiscutabil că legea penală a Republicii Moldova în redacția actuală suferă mai multe deficiențe care au fost admise pe parcursul procesului de legiferare. În doctrina juridico-penală a Republicii Moldova nu se acordă spațiu suficient pentru cercetarea conexiunii dintre normele privind infracțiunea neconsumată și tehnica legislativă acceptată. Prin urmare, din vizorul științific au fost scăpate problemele eficacității normelor despre infracțiunile neconsumate, precum și aspectele controversate ale răspunderii penale diferențiate a participanților în cazul renunțării benevole la săvârșirea infracțiunii.

Scopul cercetării noastre constă în crearea unui fundament științific clar și argumentat al categoriei de renunțare de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii menit să compatibilizeze legea penală cu practica de aplicare a normelor de drept. Acest scop este obținut prin realizarea următoarelor obiective: cercetarea opiniilor doctrinare expuse de către oamenii de știință pe fundalul infracțiunilor neconsumate și a cauzelor de liberare de la răspundere penală; examinarea detaliată a naturii juridice, precum și evidențierea semnelor renunțării benevole; analiza normei juridico-penale prevăzute la art.56 CP RM; analiza anexelor expuse în articolele Părții Speciale în care se conțin normele speciale privind renunțarea benevolă la săvârșirea infracțiunii.

În rezultatul studiului întreprins s-a clarificat natura juridică a renunțării benevole la săvârșirea infracțiunii; s-au definitivat semnele renunțării benevole; au fost înlăturate divergențele doctrinare existente în do-

meniul cercetării științifice a faptelor neconsumate, precum și a cauzelor de liberare de la răspundere penală; sunt propuse spre utilizare unele concepte doctrinare noi; este argumentată necesitatea modificării legii penale în așa mod în care s-ar asigura interpretarea și aplicarea corectă a legii penale.

La începutul studiului nostru vom sublinia că în Dicționarul Explicativ al Limbii Române cuvântul „*benevol*” este definit ca făcut de bunăvoie, nesilit, ce se face din propria voință și gratuit [2]. Totodată, termenul „*bunăvoie*” desemnează că subiectul este nesilit de nimeni, acționează din inițiativă proprie, de la sine, singur, fără constrângere.

Termenele „*bunăvoie*” și „*benevol*” le întâlnim și în legea penală autohtonă. Așadar, Codul penal al Republicii Moldova operează cu acest termen în mai multe norme juridico-penale de sine stătătoare, cum ar fi:

(1) *În Partea Generală a Codului penal:*

- ✓ *alin.(5) art.47 CP RM (Organizația (asociația) criminală): „Membrul organizației criminale poate fi liberat de răspundere penală în cazul în care a declarat benevol despre existența organizației criminale și a ajutat la descoperirea infracțiunilor săvârșite de ea ori a contribuit la demascarea organizatorilor, a conducătorilor sau a membrilor organizației respective”.*
- ✓ *art. 56 CP RM (Liberarea de răspundere penală în legătură cu renunțarea de bună voie la săvârșirea infracțiunii);*

(2) *În Partea Specială a Codului penal:*

- ✓ *alin.(2) art.165¹ CP RM (Utilizarea rezultatelor muncii sau serviciilor unei persoane care este victimă a traficului de ființe umane): „Persoana care a săvârșit fapta prevăzută la alin.(1) este liberată de răspundere penală în cazul în care a declarat benevol despre comiterea de către alte persoane a infracțiunilor de trafic de ființe umane sau trafic de copii, a ajutat la descoperirea infracțiunilor respective sau a contribuit activ la cercetarea acestor cazuri” [3];*
- ✓ *alin.(5) art.212 CP RM (Contaminarea cu maladia SIDA): „Persoana care a săvârșit acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2) nu este pasibilă de răspundere penală dacă a comunicat din timp persoanei puse în pericol de a fi contaminată despre existența la primul a maladii SIDA sau dacă persoana pusă în pericol de a fi contaminată știa despre existența acestei maladii, dar benevol a săvârșit acțiuni ce au constituit pericol de contaminare”;*
- ✓ *alin.(5) art.217 CP RM (Circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor fără scop de înstrăinare): „Persoana care a săvârșit acțiunile prevăzute la art.217 sau 217¹ este liberată de răspundere penală dacă a contribuit activ la descoperirea sau contracararea infracțiunii ce ține de circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau analoagelor lor, după caz, prin autodenunțare, predare benevolă a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor, indicare a sursei de procurare a acestor substanțe, la divulgarea persoanelor care au contribuit la săvârșirea infracțiunii, la indicarea mijloacelor bănești, a bunurilor sau a veniturilor rezultate din infracțiune. Nu poate fi considerată predare benevolă a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor ridicarea acestora la reținerea persoanei, precum și la efectuarea acțiunilor de urmărire penală pentru depistarea și ridicarea lor”;*
- ✓ *alin.(2) art.282 CP RM (Organizarea unei formațiuni paramilitare ilegale sau participarea la ea): „Persoana care, în mod benevol, s-a retras dintr-o formațiune paramilitară ilegală și a predat arma se liberează de răspundere penală dacă acțiunile ei nu conțin o altă componentă de infracțiune”;*
- ✓ *alin.(1) art.388 CP RM (Acțiunile criminale ale militarilor aflați în prizonierat): „Participarea benevolă a militarului aflat în prizonierat la lucrările de importanță militară sau la alte lucrări despre care se știe că pot cauza daune Republicii Moldova sau statelor aliate cu ea, dacă aceasta nu constituie trădare de Patrie”.*
- ✓ *alin.(6) art.278 CP RM (Actul terorist): „Persoana care a participat la pregătirea actului de terorism se liberează de răspundere penală dacă ea, prin anunțarea la timp a autorităților sau prin alt mijloc, a contribuit la preîntâmpinarea realizării actului de terorism și dacă acțiunile ei nu conțin o altă componentă de infracțiune”.*

În acest sens, observăm că legiutorul folosește termenul „*bunăvoie*” atât în calitate de o regulă generală, fiind privită ca o cauză de liberare de răspundere penală (alin.(5) art.47 CP RM și art.56 CP RM), cât și în calitate de o regulă specială de liberare a răspunderii penale aplicată în cazuri direct prevăzute în Partea Specială a Codului penal (alin.(2) art.165¹ CP RM; alin.(5) art.212 CP RM; alin.(5) art.217 CP RM; alin.(2)

art.282 CP RM). Însă, trebuie de menționat că în unele cazuri legiuitorul folosește termenul „*bunăvoie*” și în cazuri speciale ale căinței sincere, cum ar fi, spre exemplu, normele juridico-penale prevăzute la alin.(5) art.217 CP RM, alin.(2) art.282 CP RM, alin.(5) art.278 CP RM etc.

Termenul „*benevol*” într-un context deosebit îl întâlnim și în norma juridico-penală prevăzută la alin.(1) art.388 CP RM, unde una dintre condițiile obligatorii de survenire a răspunderii penale pentru acțiunile criminale ale militarilor aflați în prizonierat este participarea *benevolă* la lucrările de importanță militară sau la alte lucrări despre care se știe că pot cauza daune Republicii Moldova sau statelor aliate cu ea. Reieșind din interpretarea *ad litteram* a acestei norme, se primește că participarea silită a militarului aflat în prizonierat la executarea obligațiilor expuse *supra* va constitui cauza care înlătură caracterul penal al faptei în forma de constrângere fizică sau psihică (art.39 CP RM).

În această ordine de idei, o situație specială este prevăzută în anexele la alin.(5) și (6) art.278 CP RM (Actul terorist):

„(5) *Persoanei care a comis actul de terorism, altor participanți li se pot aplica pedepse penale minime, prevăzute la prezentul articol, dacă ei au preîntâmpinat autoritățile despre faptele respective și prin aceasta au contribuit la evitarea morții oamenilor, a vătămării integrității corporale sau a sănătății, a altor urmări grave sau la demascarea altor făptuitori.*

(6) *Persoana care a participat la pregătirea actului de terorism se liberează de răspundere penală dacă ea, prin anunțarea la timp a autorităților sau prin alt mijloc, a contribuit la preîntâmpinarea realizării actului de terorism și dacă acțiunile ei nu conțin o altă componență de infracțiune*” [1].

Din interpretarea *ad litteram* se atestă că anexa prevăzută la alin.(5) art.278 CP RM conține un caz special de căință sinceră a participanților, iar norma prevăzută la alin.(6) art.278 CP RM este un caz de renunțare *benevolă* la actul de terorism.

Astfel, norma juridico-penală prevăzută la alin.(5) art.278 CP RM se aplică persoanelor care deja au comis actul de terorism și, prin urmare, persoana este urmărită penal, însă la individualizarea pedepsei i se va aplica pedeapsa minimă, luându-se în considerare faptul că această persoană a întreprins unele măsuri de prevenție, respectând următoarele două condiții obligatorii:

- (1) *a preîntâmpinat autoritățile despre faptele respective;*
- (2) *prin aceasta a contribuit la:*
 - (a) *evitarea morții oamenilor;*
 - (b) *a vătămării integrității corporale sau a sănătății;*
 - (c) *a altor urmări grave; sau*
 - (d) *la demascarea altor făptuitori.*

Într-o altă ordine de idei, specificul anexei prevăzute la alin.(6) art.278 CP RM este condiționat de pericolul social sporit al faptei infracționale prevăzute la art.278 CP RM și constă în atitudinea mai blândă față de făptuitor în comparație cu prevederile legislative ce se conțin în art.56 CP RM. Indulgența legislativă operată în această normă se exprimă în admiterea de către legiuitor a unei legături cauzale complexe dintre acțiunea (inacțiunea) făptuitorului, exprimată în anumite acțiuni preventive, și neconsumarea faptei infracționale planificate. Totodată, legiuitorul a prevăzut încă o condiție obiectivă adițională, cum ar fi: absența în acțiunile persoanei a unei alte componente de infracțiune.

Așadar, o problemă de importanță majoră o constituie interpretarea normei juridico-penale prevăzute la art.56 CP RM, care este una generală, fiind consacrată cazurilor de liberare de la răspundere penală în legătură cu renunțarea de *bunăvoie* la săvârșirea infracțiunii.

Vom specifica că, datorită faptului că renunțarea *benevolă* are o natură juridico-penală specială, aceasta duce la survenirea unor consecințe juridico-penale speciale. Renunțarea de *bunăvoie* presupune un temei necondiționat al liberării (excluderii) de la răspundere penală pentru fapta infracțională la care a renunțat persoana. Însă, cum s-a arătat în literatura de specialitate, renunțarea de *bunăvoie* nu poate fi egalată cu legitima apărare și extrema necesitate, deoarece acțiunile comise într-o asemenea stare sunt *a priori* socialmente utile, pe când renunțarea de *bunăvoie* la săvârșirea infracțiunii constituie încetarea activității socialmente periculoase care stinge răspunderea penală [12, p.4]. Mai mult, autorul Д.А. Дорогин subliniază că renunțarea de *bunăvoie* la săvârșirea infracțiunii constituie o cauză care exclude (și nu înlătură) răspunderea penală a faptei infracționale [4, p.11-12]. Se insistă că liberarea de la răspundere penală în legătură cu renunțarea *benevolă* la săvârșirea infracțiunii constituie o ficțiune juridică când în mod artificial se impune existența unor condiții care fac imposibilă survenirea răspunderii penale pentru fapta aparent asemănătoare cu infracțiunea.

Așadar, în conformitate cu alin.(1) art.56 CP RM, se consideră renunțare de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii încetarea de către persoană a pregătirii infracțiunii sau încetarea acțiunilor (inacțiunilor) îndreptate nemijlocit spre săvârșirea infracțiunii, dacă persoana era conștientă de posibilitatea consumării infracțiunii. Potrivit alin.(2) art.56 CP RM, persoana nu poate fi supusă răspunderii penale pentru infracțiune dacă ea, benevol și definitiv, a renunțat la ducerea până la capăt a acesteia. În alin.(3) art.56 CP RM se conține norma conform căreia persoana care a renunțat de bunăvoie la ducerea infracțiunii până la capăt este supusă răspunderii penale numai în cazul în care fapta săvârșită conține o altă infracțiune consumată. În conformitate cu alin.(4) art.56 CP RM, organizatorul și instigatorul infracțiunii nu se supun răspunderii penale dacă aceste persoane, printr-o înștiințare la timp a organelor de drept sau prin alte măsuri întreprinse, au preîntâmpinat ducerea de către autor a infracțiunii până la capăt. Complicele infracțiunii nu se supune răspunderii penale dacă a întreprins toate măsurile ce depindeau de el pentru a preîntâmpina comiterea infracțiunii.

În opinia noastră, indicarea de către legiuitor a articolului cu privire la renunțarea de bunăvoie doar în calitate de cauză care liberează de la răspundere penală nu este una suficientă în legea penală a Republicii Moldova. Pentru confirmarea concluziei noastre vom aduce argumente de rigoare.

Reieșind din natura sa juridică, renunțarea benevolă la săvârșirea infracțiunii ocupă un loc intermediar între comportamentul criminal și cel legal. Cu toate că semnele obiective ale renunțării benevole, pe de o parte, și ale pregătirii și tentativei, pe de altă parte, coincid, deosebirea principală dintre acestea constă în *semnele subiective*. Astfel, latura subiectivă a renunțării benevole este caracterizată printr-o atitudine psihică specială față de fapta comisă și urmările prejudiciabile, potrivit căreia persoana conștientizează caracterul prejudiciabil al faptei comise, prevede posibilitatea reală sau inevitabilitatea survenirii urmărilor prejudiciabile, precum și dorește survenirea acestora, însă, sub imperiul conștientizării posibilității de a duce până la capăt fapta infracțională, dorința persoanei se modifică și, în rezultat, aceasta nu mai dorește survenirea unor astfel de consecințe.

În acest context, autorul A.A. Ключев a atenționat că renunțarea de bunăvoie este o formă a atentatului criminal întrerupt. În opinia autorului citat, atentatul criminal întrerupt presupune săvârșirea acțiunilor îndreptate spre crearea condițiilor pentru cauzarea prejudiciului unui obiect ocrotit de legea penală, când astfel de faptă menține posibilitatea de continuare [6, p.8-9]. Totodată, autorul B.H. Некрасов insistă că renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii, de rând cu pregătirea și tentativa, constituie forma infracțiunii neconsumate [9, p.7].

Pe cale de consecință, considerăm că Capitolul II (Infracțiunea), în care este introdusă norma cu privire la pregătire (art.26 CP RM) și tentativă (art.27 CP RM), trebuie completat cu o normă juridico-penală de sine stătătoare consacrată definitivării institutului renunțării benevole la săvârșirea infracțiunii. Este de specificat că fapta infracțională neconsumată poate fi manifestată în crearea condițiilor favorabile pentru săvârșirea acesteia (care nu constituie semnele pregătirii la infracțiune) și în săvârșirea acțiunilor nemijlocit îndreptate spre obținerea rezultatului infracțional (care nu constituie tentativă). În cazul creării unor condiții pentru comiterea infracțiunii, renunțarea de bunăvoie se manifestă în abținerea de la săvârșirea faptei infracționale; prin urmare, comportamentul persoanei este unul pasiv. Totodată, în cazul îndeplinirii unor acțiuni (inacțiuni) care sunt nemijlocit îndreptate spre săvârșirea infracțiunii, renunțarea de bunăvoie depinde de forma faptei infracționale în care aceasta urmează a fi executată. În acest sens, dacă componența de infracțiune urmează a fi săvârșită în formă de inacțiune, atunci renunțarea de bunăvoie se manifestă în comportamentul activ impus de legea penală. Însă, dacă fapta infracțională urmează a fi săvârșită în formă de acțiune, atunci persoana nu trebuie să le comită; cu alte cuvinte, trebuie să se abțină. Prin operarea modificărilor propuse, legea penală a Republicii Moldova va deveni una mai clară și previzibilă.

În acest context, cu toate că în redacția actuală a Codul penal legiuitorul a prevăzut noțiunea renunțării benevole (alin.(1) art.56 CP RM), concentrându-se asupra obiectului de cercetare, am sesizat mai multe deficiențe legislative provocate de o abordare doctrinară desuetă.

Susținem că definiția legală a renunțării benevole la săvârșirea infracțiunii nu este lipsită de neajunsuri. În special, aceasta nu conține referințe certe privind *caracterul voluntar și definitiv*. Semnele renunțării benevole sunt enumerate în alin.(2) art.56 CP RM, ceea ce nu este corect și întemeiat. În opinia noastră, anume sintagma legislativă prevăzută la alin.(2) art.56 CP RM trebuie să fie una determinativă și să explice conținutul acestui fenomen, reflectând caracteristici generale și substanțiale ale renunțării benevole, care se impun a fi suficiente pentru a o distinge de alte fenomene juridico-penale.

Nu mai puțin discutabilă este problema privind semnele renunțării benevole la infracțiune. Până în prezent, oamenii de știință nu au elaborat o opinie doctrinară unică referitoare la numărul și conținutul acestora. Cea mai răspândită se impune a fi opinia științifică întâlnită încă în doctrina juridico-penală sovietică, conform căreia renunțării de bunăvoie îi este specific caracterul benevol și definitiv al acesteia [10, p.6-11; 12, p.17]. Totodată, alții completează lista acestor semne încă cu două: 1) conștientizarea de către făptuitor a posibilității de ducere a faptei până la capăt și 2) caracterul necondiționat al unei astfel de renunțări [7, p.142].

Așadar, autorul И.Я. Козаченко evidențiază că renunțarea de bunăvoie presupune încetarea 1) *completă*, 2) *definitivă* și 3) *voluntară* a activității infracționale săvârșite de către făptuitor, însoțită de 4) conștientizarea de către acesta a posibilității reale de a termina sau continua fapta infracțională începută [7, p.142].

Totodată, autorul Т.Н. Дронова evidențiază următoarele semne ale renunțării benevole:

- 1) încetarea obiectivă a săvârșirii unei fapte infracționale intenționate;
- 2) caracterul benevol;
- 3) caracterul definitiv;
- 4) caracterul oportun [5, p.124].

Renunțarea trebuie să fie benevolă; cu alte cuvinte, persoana, în afara cărorva constrângeri externe, trebuie să renunțe la realizarea intenției criminale. Totodată, caracterul benevol al renunțării nu exclude că inițiativa de a înceta săvârșirea faptei infracționale poate să aparțină unor alte persoane și nu persoanei care este pe cale de a săvârși această faptă infracțională. Referindu-ne la *caracterul benevol* al renunțării, trebuie să remarcăm că acesta posedă două elemente – *intelectiv* și *volitiv*. În conformitate cu elementul intelectual al renunțării, ultima poate fi recunoscută ca având un caracter benevol doar atunci când persoana conștientiza posibilitatea reală de a duce fapta infracțională până la capăt. Elementul volitiv al renunțării constă în faptul că persoana a întreprins în mod real anumite acțiuni.

În acest context, autorul А.И. Плотников consideră că nu orice încetare conștientă a activității criminale poate fi recunoscută ca având caracter voluntar (benevol), deoarece întreruperea faptei infracționale poate avea și un temei social, fiind condiționată de o înscenare a caracterului voluntar al renunțării la săvârșirea infracțiunii [11, p.12].

Trebuie de subliniat că persoana care a renunțat benevol la săvârșirea unei infracțiuni poate fi urmărită penal doar pentru comiterea unei fapte infracționale *consumate* care a fost comisă până la momentul de renunțare la infracțiunea principală. Spre exemplu, persoana a procurat ilegal arma pentru a comite un act de tâlhărie, însă pe parcurs a renunțat benevol și definitiv la un astfel de atac.

Esența *caracterului definitiv* al renunțării benevole constă în dispariția totală a intenției de a comite infracțiunea. Caracterul definitiv al renunțării benevole va lipsi în situațiile în care persoana refuză să săvârșască încercarea repetată a infracțiunii pe motivul că prima tentativă a fost una fără succes. Reieșind din faptul că renunțarea la prima încercare a fost condiționată de împrejurările obiective (care nu au depins de voința făptuitorului), cele comise urmează a fi apreciate ca tentativă la infracțiune. Totodată, renunțarea de bunăvoie la comiterea atacului criminal repetat poate fi luată în considerare de către instanța de judecată doar în procesul individualizării pedepsei penale.

Demonstrăm că renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii și renunțarea la repetarea acțiunilor prejudiciabile (când încercarea anterioară de a o comite a suferit un eșec) nu sunt categorii identice. Renunțarea la săvârșirea repetată a unei fapte prejudiciabile nu exclude răspunderea pentru prima tentativă nereușită. Așadar, renunțarea nereușită de bunăvoie are loc în cazuri când persoana nu putea nemijlocit să prevină survenirea urmărilor prejudiciabile ale propriei fapte infracționale. În astfel de cazuri problema răspunderii penale este rezolvată în felul următor:

- 1) în cazul în care a avut loc renunțarea la continuarea săvârșirii faptei infracționale din cauza că altcineva a prevenit survenirea rezultatului nefast deja, persoana nu va fi supusă răspunderii penale;
- 2) în cazul în care persoana nu a reușit să prevină survenirea urmărilor nefaste din cauza insuficienței de timp sau a aptitudinilor speciale, persoana va fi urmărită penal pentru prejudicii cauzate.

Dacă pe parcursul pregătirii la infracțiune sau în cazul tentativei persoana va comite o altă faptă infracțională consumată, atunci răspunderea penală survine doar pentru această faptă comisă. Renunțarea de bunăvoie poate avea loc doar la etapa de pregătire și de tentativă neconsumată. Referitor la posibilitatea renunțării benevole la săvârșirea infracțiunii în cazul tentativei consumate, în doctrina juridico-penală nu există opinii univoce. Majoritatea savanților neagă posibilitatea operării normei cu privire la renunțarea benevolă în cazul

tentativelor consumate [10, p.13-14]. Totodată, unii susțin că renunțarea de bunăvoie este validă și în cazul faptelor infracționale cu componentă materială în care există o întrerupere dintre faptă și urmările prejudiciabile, iar persoana nu și-a pierdut posibilitatea de a interveni activ în dezvoltarea lanțului causal și de a preveni survenirea acestora [7, p.142].

În opinia autorului T.H. Дронова, folosirea de către legiuitor a expresiei „*încetarea de către persoană a pregătirii infracțiunii*” intră în contradicție cu prevederile normei juridico-penale privind pregătirea la infracțiune, deoarece semnul substanțial al pregătirii este anume întreruperea faptei infracționale, când, din cauze independente de voința făptuitorului, infracțiunea nu și-a produs efectul. Prin urmare, autorul citat insistă că în cazul pregătirii la infracțiune posibilitatea renunțării de bunăvoie este exclusă [5, p.124]. Un alt autor, H.Ф.Кузнецова, subliniază că în calitate de temei pentru liberare de răspundere penale este lipsa componentei de infracțiune, iar în comportamentul persoanei care a renunțat benevol la săvârșirea infracțiunii nu se conțin semne ale unei fapte neconsumate sau întrerupte împotriva voinței ei, cum ar fi pregătirea sau tentativa [8, p.377].

Într-adevăr, renunțarea de bunăvoie nu poate exista la etapa pregătirii sau a tentativei de infracțiune, deoarece pregătirea și tentativa constituie formele infracțiunii neconsumate din cauza unor împrejurări ce nu depind de voința făptuitorului, pe când persoană renunță de bunăvoie fără vreo constrângere obiectivă, reieșind din propria dorință și decizie, cu condiția că această persoană a conștientizat posibilitatea realizării până la capăt a faptei infracționale. Prin urmare, pregătirea și tentativa, pe de o parte, și renunțarea de bunăvoie, pe de altă parte, constituie formele comportamentului care se exclud reciproc. Prin urmare, noțiunea „*pregătire*” utilizată de legiuitor trebuie substituită cu expresia „*crearea condițiilor*”, care, în opinia noastră, se impune a fi mai corectă din punctul de vedere al tehnicii legislative.

Caracterul oportun al renunțării benevole se exprimă în faptul că această cauză este posibilă doar până la consumarea faptei prejudiciabile (se are în vedere momentul juridic și nu cel factual de consumare a infracțiunii), cu alte cuvinte – la etapa premergătoare sau la etapa de executare a intenției criminale. Este de precizat că renunțarea de bunăvoie poate fi efectuată până la apariția împrejurărilor care creează obstacole pentru consumarea faptei infracționale, deoarece existența acestora exclude caracterul benevol al încetării de către persoană a faptei comise.

Autorul А.И. Орлова [10, p.4-6] propune să fie specificate *criteriul obiectiv* și cel *subiectiv* al renunțării benevole, criteriul obiectiv desemnând existența în realitatea obiectivă a posibilității de a duce fapta infracțională până la capăt cu luarea în considerare a trăsăturilor caracteristice ale subiectului concret, iar criteriul subiectiv presupune reflectarea unei astfel de posibilități în conștiința făptuitorului. Alegerea criteriului corespunzător, în baza căruia se va efectua aprecierea juridico-penală a faptei, va fi determinată de existența sau de absența posibilității reflectării adecvate a realității obiective în conștiința subiectului. În cazul în care se va stabili existența unei astfel de posibilități, va opera criteriul obiectiv, iar în lipsa acesteia – cel subiectiv.

Încetarea obiectivă a săvârșirii unei fapte infracționale intenționate constituie oprirea săvârșirii infracțiunii (criteriul obiectiv). Renunțarea poate avea loc doar atunci când activitatea infracțională s-a început deja, când persoana a întreprins anumite acțiuni (inacțiuni) îndreptate spre obținerea rezultatului infracțional, însă a încetat atacul. În același rând, situații în care persoana doar își punea în gând (își proiecta) decizia privind comiterea infracțiunii, însă ulterior renunțaseră la intenția sa, nu vor cădea sub incidența legii penale. Anume reieșind din aceste considerente, cazurile de renunțare la săvârșirea faptei infracționale care doar s-a proiectat nu pot fi recunoscute drept renunțare benevolă la aceasta – oricum, trebuie să existe o exteriorizare a intenției.

Persoana trebuie să conștientizeze că nimic nu-i stă în cale să ducă fapta infracțională până la consumarea acesteia (*criteriul subiectiv*). Dacă se va stabili că au existat careva împrejurări obiective care au exclus posibilitatea ducerii faptei infracționale până la capăt sau care au creat obstacole substanțiale în realizarea acesteia, atunci renunțarea benevolă lipsește. Dacă, în opinia făptuitorului, continuarea săvârșirii infracțiunii era incertă din cauza eșecului sau pericolului de reținere imediată a acestuia, și, reieșind din aceste împrejurări obiective, el a încetat săvârșirea infracțiunii, atunci această formă de renunțare nicidecum nu poate fi recunoscută ca una benevolă.

Renunțarea trebuie să fie una definitivă (necon condiționată), ceea ce înseamnă că persoana trebuie să adopte decizia pentru totdeauna (și nu pentru un timp oarecare) de a renunța la continuarea faptei infracționale începute sau de a o duce la consumare. În acest sens, suspendarea activității infracționale din cauza apariției unor împrejurări defavorabile pe o anumită perioadă de timp nu poate fi constituită renunțare de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii.

Cu toate că *motivele* renunțării de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii pot fi diverse, ele nu au nicio relevanță juridico-penală. În acest perimetru se impune a fi crucial faptul de renunțare la activitatea infracțională, care este însoțit de conștientizarea posibilității de continuare a infracțiunii. Anume din aceste considerente renunțarea de bunăvoie poate fi condiționată de căința sinceră a persoanei, de frica față de riscul pedepsei, de conștientizarea irezonabilității comiterii acestei infracțiuni. Cu toate acestea, uneori inițiativa renunțării benevole provine de la martor, co-participanți, uneori chiar de la victimă. Totodată, decizia privind renunțarea benevolă este adoptată în mod liber de către făptuitor care alege de sine stătător unul din două variante – să continue săvârșirea faptei infracționale sau să o înceteze [8, p.375].

Legea penală într-un mod intenționat pune accent asupra conștientizării posibilității de a comite infracțiunea fără careva obstacole. Uneori se întâmplă că, obiectiv, această posibilitate lipsește, însă făptuitorul este convins că ea există. În acest sens, rămâne a fi discutabilă problema privind influența obstacolelor asupra posibilității reale de a duce fapta prejudiciabilă până la capăt. Astfel de obstacole sunt divizate în literatura de specialitate în obstacole irezistibile și obstacole greu de întâmpinat [5, p.126]. Subliniem că caracterul irezistibil al obstacolului este de natură subiectivă și în mare parte depinde de atitudinea psihică a făptuitorului față de acesta, în special de percepția acestuia în calitate de unul irezistibil.

O problemă discutabilă este și aprecierea juridico-penală a situațiilor când făptuitorul renunță la săvârșirea infracțiunii din cauza că pe parcursul săvârșirii acesteia apare pericol real de reținere de către organele de drept. În această situație trebuie de reieșit din faptul perceperii subiective de către făptuitor a posibilității reale de consumare a acestei fapte și a propriei lui dorințe de a întrerupe atacul infracțional. Așadar, dacă făptuitorul conștientizează posibilitatea reală a propriei rețineri și împrejurarea intervenită, în opinia lui, nu-i permite continuarea activității sale criminale, atunci cauza de renunțare benevolă va lipsi. În astfel de cazuri va opera norma cu privire la tentativă.

Totodată, se atestă omiterea de către legiuitor a prevederilor cu privire la forma vinovăției cu care se săvârșesc infracțiunile în care poate opera cauza de renunțare benevolă.

Conform regulii generale, renunțarea de bunăvoie poate avea loc doar la o infracțiune care este comisă cu intenție directă, cu excepția renunțării benevole a complicelui, a cărei atitudine psihică poate fi manifestată în forma intenției atât directe, cât și indirecte [10, p.6-7].

Renunțarea de bunăvoie nu poate fi confundată cu *căința activă*, care constituie o reparare benevolă a urmărilor prejudiciabile ce au fost cauzate. Dacă repararea unui prejudiciu material, moral, social sau organizațional se prezumă a fi o măsură reală, atunci repararea prejudiciului fizic totdeauna este un proces extrem de complicat, iar în cazul omuciderilor – absolut exclus. Totodată, măsurile întreprinse după săvârșirea infracțiunii, cum ar fi: efectuarea măsurilor pentru salvarea persoanei; transportarea de urgență a victimei la spital; acordarea asistenței medicale, precum și efectuarea altor încercări de a minimaliza prejudiciul cauzat, legea penală le recunoaște în calitate de circumstanță atenuantă.

Renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii se deosebește de căința activă prin următoarele trăsături:

✓ renunțarea de bunăvoie e posibilă doar la etapa de pregătire și a tentativei neconsumate, pe când căința sinceră – doar la etapa tentativei consumate și a infracțiunii consumate; cu alte cuvinte, renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii poate avea loc, în exclusivitate, doar până la consumarea faptei infracționale, pe când căința activă numai *postfactum*;

✓ renunțarea de bunăvoie poate fi atât în formă activă, cât și în formă pasivă, iar căința – în exclusivitate doar în formă activă, ceea ce de fapt se reflectă și în denumirea cauzei;

✓ renunțarea de bunăvoie exclude completamente răspunderea penală, pe când căința sinceră nu exclude caracterul penal al faptei și, în unele cazuri, direct prevăzute de lege, poate servi temei pentru liberare de la răspundere penală sau în calitate de circumstanță de atenuare a răspunderii penale (spre exemplu, alin.(5) art.217, alin.(2) art.282 CP RM etc.).

În acest sens, un interes sporit pentru doctrina juridico-penală reprezintă specificul renunțării benevole a participanților, care este determinat de implementarea parțială în legislația penală a teoriei privind participația accesorie [13, p.5], fiind manifestate într-o dependență dintre posibilitatea renunțării benevole a participantului și comportamentul autorului.

Reieșind din natura sa juridică, renunțarea de bunăvoie a participantului constituie o cauză care înlătură răspunderea penală a acestuia, având un caracter individual vădit [12, p.5]. Temeiul liberării de răspundere penală a participantului îl constituie absența în comportamentul anterior renunțării a semnelor atât ale unor fapte infracționale consumate, cât și ale celei neconsumate.

Luând în considerare faptul că există condiții speciale referitoare la renunțarea benevolă a fiecărui din co-participant, definitivarea unor criterii certe ale renunțării benevole a participanților la infracțiune va contribui la aplicarea corectă și echitabilă a acestei norme juridico-penale.

În acest context, autorul rus A.A. Шакирова subliniază că renunțarea de bunăvoie a participanților se exprimă în sustragerea la timp de către participant a contribuției proprii în activitatea infracțională comună în urma deciziei proprii, voluntare și definitive [13, p.7].

Renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii posedă anumite particularități în cazul *organizatorului* și al *instigatorului*. Aceștia nu pur și simplu trebuie să adopte decizia de renunțare la continuarea sau consumarea atentatului criminal, ci să întreprindă măsurile necesare pentru atragerea autorului la renunțare și pentru prevenirea săvârșirii infracțiunii de către acesta. În cazul unei tentative nereușite din partea lor de a preveni comiterea infracțiunii de către autorul acesteia, ei nu se eliberează de la răspundere penală. Totuși, acțiunile lor pot fi apreciate în calitate de circumstanță care atenuază pedeapsa penală. În acest sens, observăm o lacună în legea penală, care se referă la răspunderea penală a coparticipanților în cazul renunțării benevole exprimate din partea autorului. Pe cale de consecință, pentru a evita interpretarea extensivă a legii penale urmează să fie introdusă o norma juridico-penală cu următorul conținut: „*În cazul în care autorul nu a dus fapta infracțională până la capăt din cauza unor împrejurări care nu depind de voința lui, precum și în cazul renunțării lui benevole, alți participanți vor fi supuși răspunderii penale pentru pregătirea la infracțiune sau pentru tentativă*”.

În același timp, renunțarea de bunăvoie la săvârșirea infracțiunii, chiar și cea nereușită, exprimată din partea *complicelui* poate avea loc, dacă el a întreprins toate măsurile necesare pentru ca fapta lui infracțională să nu fie comisă. Forma renunțării benevole a complicelui depinde de tipul activității de complicitate.

Astfel, în cazul *complicității fizice*, când complicele a oferit autorului instrumentele și mijloacele necesare pentru comiterea infracțiunii, el trebuie să le retragă. În cazul în care asistența din partea complicelui constă în asigurarea transportului sau în înlăturarea obstacolelor care creează dificultăți la săvârșirea infracțiunii, atunci renunțarea de bunăvoie poate fi manifestată în formă pasivă – în neîndeplinirea obligațiilor corespunzătoare față de autor.

O altă situație apare în cazul *complicității intelective*, aceasta având loc în cazurile în care complicele l-a ajutat pe autor prin acordarea de sfaturi, prestarea de informații necesare, precum și prin promisiuni de a ascunde urmele infracțiunii, instrumentele și mijloacele sau obiectele materiale obținute pe cale ilegală, sau prin promisiuni de a procura sau înstrăina astfel de obiecte. Renunțarea de bunăvoie în cazul complicității intelective se manifestă în prevenirea infracțiunii prin intermediul propriilor forțe sau prin al altor persoane, fie prin neutralizarea influenței sale intelective asupra autorului.

În această ordine de idei, susținem că introducerea în legea penală a Republicii Moldova a unei norme juridico-penale cu privire la renunțarea benevolă a participanților este una absolut binevenită și oportună. În primul rând, avem nevoie de o prevedere legislativă expresă în Capitolul IV din Partea Generală (Participația) a Codului penal privind renunțarea de bunăvoie a autorului la săvârșirea infracțiunii. Totodată, se impune a fi necesară lărgirea prevederii legislative privind renunțarea de bunăvoie referitor la organizator și la instigator în cazurile în care aceștia au întreprins măsurile necesare pentru prevenirea săvârșirii infracțiunii din partea autorului, însă acesta, din cauza unor circumstanțe imprevizibile, totuși comite această infracțiune. Astfel, propunem introducerea art.48¹ CP RM având următorul conținut:

„Articolul 48¹. Renunțarea de bunăvoie a participanților la săvârșirea infracțiunii

(1) *Autorul infracțiunii nu poate fi supus răspunderii penale în cazul în care el în mod voluntar și definitiv încetează crearea condițiilor pentru comiterea infracțiunii sau încetează acțiunile (inacțiunea) care sunt nemijlocit îndreptate spre consumarea infracțiunii.*

(2) *În cazul în care autorul nu a dus fapta infracțională până la capăt din cauza unor împrejurări care nu depind de voința lui, precum și în cazul renunțării lui benevole, alți participanți vor fi supuși răspunderii penale pentru pregătirea la infracțiune sau pentru tentativă.*

(3) *Organizatorul și instigatorul nu sunt supuși răspunderii penale, dacă aceștia în mod voluntar, prin intermediul implicării active, nu au admis săvârșirea infracțiunii de către autor sau la timp au întreprins acțiuni apte să prevină consumarea infracțiunii, însă autorul a comis infracțiunea din cauza împrejurărilor a căror apariție nu era prevăzută de către organizator și instigator.*

(4) *Complicele care a contribuit la săvârșirea infracțiunii prin sfaturi, indicații sau prestare de informații nu este supus răspunderii penale, dacă acesta în mod voluntar și activ a prevenit comiterea infracțiunii de*

către autor. În alte cazuri complicele nu este supus răspunderii penale, dacă el a întreprins toate măsurile necesare pentru a preveni săvârșirea infracțiunii.

(5) Autorul care a acționat în participație simplă nu este supus răspunderii penale, dacă acesta în mod voluntar a încetat participația sa îndreptată spre comiterea infracțiunii. Autorul care a acționat în participația complexă nu este supus răspunderii penale, dacă acesta în mod activ și voluntar a prevenit săvârșirea infracțiunii de către acest grup de participanți”.

În acest segment de cercetare se impune a fi necesară și operarea unor modificări legislative privind renunțarea de bunăvoie a participanților și în Partea Specială a Codului penal. Astfel, după exemplul legislativ prevăzut la alin.(2) art.282 CP RM (Organizarea unei formațiuni paramilitare ilegale sau participarea la ea), propunem introducerea unor anexe similare și în cadrul art.283 CP RM (Banditismul), după cum urmează:

„(2) Persoana care, în mod benevol, s-a retras dintr-o bandă sau de la atacul săvârșit de o astfel de bandă, se liberează de răspundere penală dacă acțiunile ei nu conțin o altă componență de infracțiune”.

Bibliografie:

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129.
2. <http://dexonline.ro/definitie/benevol> (Accesat: 22.02.2014)
3. Legea Parlamentului Republicii Moldova nr.270 din 07.11.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.290, art.794.
4. ДОРОГИН, Д.А. *Обстоятельства, исключают уголовную ответственность*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; Уголовно-исполнительное право. Москва: Московская государственная юридическая академия имени О.Е. Кутафина, 2013. 25с.
5. ДРОНОВА, Т.Н. Понятие и признаки добровольного отказа от преступления. В: *Вестник Балтийского федерального университета им. И.Канта*, 2011, Выпуск 9, с.123-130. (ISSN: 2223-2095)
6. КЛЮЕВ, А.А. *Особенности добровольного отказа от совершения преступления в неоконченном посягательстве и в соучастии*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; Уголовно-исполнительное право. Краснодар: Кубанский государственный аграрный университет, 2003. 201с.
7. КОЗАЧЕНКО, И.Я. Глава 6 «Неоконченное преступление». В: *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации с постановочными материалами и судебной практикой* / Под общей редакцией С.И. Никулина. Москва: «Менеджер», «Юрайт», 2001. 1184 с.
8. КУЗНЕЦОВА, Н.Ф. Глава XI. Неоконченное преступление. В: *Курс уголовного права. Общая часть*. Том 1: *Учение о преступлении*: Учебник для вузов / Под редакцией д.ю.н., профессора Н.Ф. КУЗНЕЦОВОЙ и к.ю.н., доцента И.М. ТЯЖКОВОЙ. Москва: «Зерцало», 1999. 592 с.
9. НЕКРАСОВ, В.Н. *Нормы о неоконченном преступлении: проблемы законодательной техники и дифференциации ответственности*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; Уголовно-исполнительное право. Екатеринбург: ФГАОУ ВПО Северный (Арктический) федеральный университет имени М.В. Ломоносова, 2013. 27 с.
10. ОРЛОВА, А.И. *Добровольный отказ от преступления: проблемы теории и практики*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; Уголовно-исполнительное право. Красноярск: Институт естественных и гуманитарных наук Сибирского федерального университета, 2007. 21 с.
11. ПЛОТНИКОВ, А.И. *Объективное и субъективное в преступлении*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; Уголовно-исполнительное право. Москва: Московская государственная юридическая академия имени О.Е. Кутафина, 2012. 46 с.
12. СКОРИЛКИН, Н.М. *Добровольный отказ от преступления и его место в системе обстоятельств, освобождающих от уголовной ответственности*: Автореферат на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; Уголовно-исполнительное право. Москва: Юридический институт МВД Российской Федерации, 1998. 21 с.
13. ШАКИРОВА, А.А. *Добровольный отказ от преступления соучастников*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность: 12.00.08 – Уголовное право и криминология; Уголовно-исполнительное право. Красноярск: Красноярский аграрный университет, 2006. 20 с.

Prezentat la 03.03.2014